Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 24 ОКТЯБРЬ, 1989 ШУ. ★ № 127 (7785). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Вай республикерча гIишлонхошта, иштта шоай доалахьара цIенош хьалдеш болча бахача наха чIоагIа эшаш я Нохч-ГIалгIай карьероуправлене болхлоша йоаккхаш йола гIум, жагIа, кхыйола нерудни материалаш. Шоай потребителий хьаштащ дизза кхоачашдара доккхий декхараш тIанийцад цар пятилетка диълагIча шера. Уж толамца кхоачашдара шоай еррига таронаш оарцагIъяьхача цар башха-дика производственни хьокхамаш доах укх шера. Товарни продукци арахецара нийс бетта план 107.9 процент кхоачашъяьй карьероуправлене коллективо. Пачхаьхьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа цо яьккхай 315 эзар сом мах бола гIум, жагIа, кхыйола нерудни материалаш. Уж шоай потребителашка дIакхачийтара дола договорни декхараш а дизза кхоачашдаьд карьероуправлене болхлоша.

Самофинансированен йиззача хозрасчетен хьалашка къахьегача цар беттагара беттага дикагIа хулийт шоай кхыдола технико-экономически хьокхамаш а. Къахьегама овсарле лакхъяра чотагIа яьхай цар планал совгIа мел яьха нерудни материалаш. Уж яхарга, товарни продукци арахецарга дIабода мах лохбарах, кхом барен хьурмат дарен режим чIоагIъярах укх шера карьероуправлене коллективо 762 эзар сом пайда баьб пачхаьхьалкхенна. Цунах заданел тIех баь пайда 142 эзар сом да.

Деша дай бац

Республика моттигерча промышленноста министерствана чуйоагIача предприятешта юкъе халкъа эша товараш арахецача керттерчарех цаI я Нохч-ГIалгIай химически завода коллектив. Уж товараш тIа-тIа дукхагIа хилийтара доккхий декхараш тIанийцад цо пятилетка диълагIча шера. Итт бутт чакхбоалаш латт. Долче, мишта кхоачашду цо ше тIанийца декхараш? Ер шу доладелча денз хIанзалца хьа цо баьча балха итогаша хьахьокхачох предприяте болхлой шоай деша дай хиннабац. Тов а р н и продукци арахецара пачхаьхьалкхен план 88,7 процент мара кхоачашъяьяц цар. Цу хьокхама даькъе тIадиса пачхаьхьалкхен декхар цхьа миллиони 195 эзари сома маьха да. Цу юкъа химикаша ара ца хецаш йисай 876 тонн лако-красочни продукци, пхийтта тонн клеющи продукци. ХIаьта линолиум арахецара пачхаьхьалкхен план 95 процент мара кхоачашъяьяц завода коллективо.

Шоай потребителашта поставкаш яра долча договорни декхарехи къахьегама овсарле лакхъяра йолча пачхаьхьалкхен планахи лоархIабаьб предприяте болхлой. Цхьабакъда, цар кхоачашъяьяц арахецача продукцега дIабода мах лохбара, кхомбарен хьурмат дарен заданеш. Цудухьа пачхаьхьалкхенна пайда бара нийс бетта план 83 процент мара кхоачашъяьяц. ПланагIа лаьрхIачох ца беш биса пайда 223 эзар сома маьха ба.

Баьцадаараш кхедеш я Ачхой-Мартановски района «Урожайный» совхоз. Йоккха балха опыт йола нах ба цу боахаме къахьегаш. ХIаьта а пачхаьхьалкхенна баьцадаараш дIадалара планаш кхоачашъе вIаштIехьдаланзар соахка.

Укх шера дикка айййр наьха къахьегама овсарле. Цунна тешал ду цифраша. Ткъаь кхоалагIа октябрь хьатIакхоачаш пачхаьхьалкхенна 10400 тонн гаргга баьцадаараш дIаденнад совхозо, шера план 11700 тонн йолаш.

ХIанзза мара дIайолаяьяц укхаза кхачан свеклаш чуэца, цул совгIа чуба безаш дукха хох ба, чакхъяьнназц помидораш. Цигара кхы а кIезигагIа дале ши эзар тонн баьцадаараш консервни заводашкен мах беча организацешкен дIадала вIаштIехьдаргхиларах шеко яц совхоза кулгалхой.

Боахама бригадай коллективашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха я З. Эдильханова. М. Джамулаева, И. Эльдарова, Д. Автаева кулгалдераш. Баьцадаараш дIадалара план юкъера лаьрхIача 110 — 120 процент кхоачашъяьй цар.

Къаьстта дика да Автаев Джамула бригада хьокхамаш. Нарсаш ца лаьрхIача кхытайпа баьцадаараш: помидораш, хох, саьмарсаьких, кабачкеш, кхачан свеклаш дIаялара планаш кIезигагIа дале 20 процент тIехкхоачашъяьй, цул совгIа шоай продукци дIахо дIалуш а я.

Бригада болх вIаштIехьбоаккхаш Джамулана доккха новкъостал ду цун гIонча йолча Бачаева Тамарас.

Х. МАГОМЕТОВ.

СУРТАШ ТIА: «Урожайный» совхоза бригадира гIонча Бачаева Тамара кхачан свеклай дикалга хьожаш я: шоллагIча сурта тIа Д. Автаев.

И. ПЛИЕВА-сурташ.

Ха хьежаргьяц

ДIабахача нийс бетта 7856 центнер дулх тIадисад Шалински района боахамашта. Къаьстта доккха «дакъа» юкъедихьад цу гIулакха «Северо-Кавказская» яхача бройлерни фабрика коллективо. План 33200 центнер йолаш, 24510 центнер дулх мара дIаденнадац цо пачхаьхьалкхенна. Цецвоаккхаш да цхьаькха: соахка хинначул а тоъал лохагIа ба из хьокхам. ТIаккха мишта кхетае еза коа тIара оалхазараш леладеча фабрика гIулакхаш тоалуш доагIа яьхача района кулгалхой оптимизм?

Сводкага хьежача гуш да шура йохкача даькъе района гIулакхаш во доацалга. ШийтталагIча пятилетка диълагIча шера хьалхарча кхаь квартале планал 19 центнер дукхагIа ехкай из продукци. Къаьстта хьинаре къахьийгад «Шалинский», «Курчалойский» совхоза коллективаша. Цхьабакъда, тIехьадуса боахамаш дукха да. ТIаккха мишта вIаштIехьдаьннад шаьлахой шоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашде? Цу хаттара жоп дала хала хиланзар. Моттигерча агропромышленни объединене болхлоша къайладахьанзар, из де аьттув беннар бахача нахагара шура эцар долга.

Шура йохкара план кхоачашъяьрашта юкъе я «Южный» совхоз. Цох лаьца дог айденна волаш дийцар цу боахама керттерча экономиста Виситаев Махьмуда.

— План 370 тонн йолаш, оаха ехкай 372,5 тонн шура, — аьлар цо. — Из даьд доакъара база геттара ледара йоллаше.

Цхьабакъда, бахача нахагара шура мел ийцай аьнна хьаттача веха хьайзар Виситаев.

— Тхога цхьанне а яхац из никъ нийса бац, — аьлар цо. — Чакхбаьннача ийс бетта оаха бахача нахагара ийцай 37 тонн шура!

Долче, боахамо ше шура йохкара план 90 процент мара кхоачашъяьяц. Хьагучох, «во никъ» бац совхоза кулгалхошта корабаьр. Ког хийцца болх а беш, наьха хьацара чотагIа декхараш кхоачашде Iемаб уж. Цул совгIа, мала тешаргва из «никъ» цIена ба аьлча. Ховш да, цо тайп-тайпара махинацеш лелае аьттув лулга. КIезига дац цу тайпара масалаш вай республике.

ТIаккха дIахо йодача хана тоадала йиш йолаш дий «Южный» яхача совхоза хьайбаш леладерий хьалаш? Доакъар кийчдеча даькъе эттача суртага хьежача чIоагIа шекволал цу гIулакхах. Масала, йол, план 400 тонн йолаш, 253 тонн мара Iалашъяьяц. Дац ала мегаргдолаш да кхыдола доакъараш а.

Бокъонца цецвоаккхаш да «Московский» яхача совхозера хьал. Укхаза, дIа ца луш йисай 53 тонн шура. Фу хиннад кхыметтел соахка а тIехь хьалхалаттарашца хиннача боахама? Тахан мо дагадоагIа моттигерча хьайбаш леладерий адресагIа дийца хоза дешаш, царна тийна тайп-тайпара совгIаташ.

— Фу хиннад? — иштта хаттар дир оаха совхоза партбюро секретарага Масаев Ахьмадага.

— Детташ дола доахан арендни шин звенос леладеш да, — аьлар цо. — Геттара дика болх бу Сулейманов Рамзан керте латтача коллективо. ХIанзле кхоачашъяьй цо шера план. Цхьабакъда, деррига толхаду Дигаев Хьамид керте латтачо — цо дIа ца луш йисай бIаь тонн гаргга шура.

Дигаев юртбоахама Iилмай кандидат ва. Дукхача шерашка тайп-тайпарча боахамашка керттера специалист волаш къахьийгад цо. Цхьабакъда, хьайбаш цу дешашца бала болаш дац, царна Iунал эш. ХIаьта из хIанзарчоа доацаш да. Цудухьа геттара лоха да арендниккий хьокхамаш.

ДIадахача шерашка планаш кхоачашъяра ший тайпара «никъ» корабаь хиннаб «Московский» совхоза кулгалхошта а: отчеташка хьахьокхачул дукхагIа хиннад детташ дола доахан. ХIанз из дош тохкаш йоагIаш йола органаш я. Иштта ба-кх хозача дешай, тийнача совгIатий, дIанийьча премей мах...

Района боахамаша бахача нахагара ийца шура 70 тонн я. Цун чотагIа кхоачашъяьй шаьлахоша нийс бетта планаш. Цхьабакъда, из цифра а нийса хиларах мала тешаргва, духхьал цхьан зIамигача «Южный» яхача совхозо ийцар 37 тонн хилча? Юха а приписккаш, ца даьр даьд яхилга, махинацеш...

ТIаккха мишта кийчбеннаб Iанга района хьайбаш леладераш? Доакъар Iалашдарга диллача гIулакхаш геттара ледара да. Дикка дукхагIдолча боахамаша тесса дитад из дош. «Московский» совхозе хIара бежана лаьрхIа 13,8 центнер доакъара единица мара Iалащъяьяц, «Искра» совхозе — 10,3, «Куйбышева» цIерагIча — 11,6. Уж масалаш дIахо дахьа йиш йолаш да. Планал кIезигагIа кийчъяьй йол, силос, сенаж, кхыдола доакъараш. Мадарра аьлча, гувнах чухьада кийча я соалоз.

Иштта укхаза нийсдалийтад хьайбай Iул кIезигдалар а. Соахкарчул эзар гаргга кIезигагIа да уж. Детташ дола доахан а кхо бIаь Iатта кIезигденнад. ТIаккха тамаш йий шура йохкара планаш кхоачашъе тIа-тIа халагIа хилар. Шоаш бехке ба-кх шаьлахой цу тайпара хьал оттара.

Хаттараш дукха да. Дале а, хIанз ха яц даьсса къамаьлаш дувца, сихха меттадоаладе деза этта хьал.

М. КАРТОЕВ.

ТIЕХКХОАЧАШЪЯЬЙ ИТТ БЕТТА ПЛАН

Хьинар айденна къахьегаш ба пятилетка диълагIча шера Горячеводски бурув тохара балхий управленера бурувдеттараш. Вай республике шоайла гаьнна ядача ялх майде бурув а детташ, мехкдаьтта лохаш ба уж. ТIехкIоарга бурув тохаш скважинаш а йоахаш, хадданза республикерча УБР коллективашта юкъе яьржача яхье хьалха латташ хьабоагIарех ба уж. Бурув тохара нийс бетта план дикка тIехкхоачашъяьй цар. Ер шу доладелча денз цар техад 32772 метр бурув, цу даькъе планагIа лаьрхIачул совгIа техар 7872 метр а долаш. Лоацца аьлча, дIабахача нийс бетта цар кхоачашъяьй бурув тохара итт бетта задани. ЦхьоалагIча октябре денз тIабоагIача ноябрь бетта чотагIа бурув тохаш я УБР коллектив. Ер шу доладелча денз таханарча денга кхачалехьа цо техад 34100 метр гаргга бурув: Октябрь бутт бовлехьа шера план кхоачашъе дага ба УБР лаьттан ченаш техкараш.

Башха-дика производственни толамаш даьхад цар кхыдолча технико-экономически хьокхамий даькъе а. Бурув тохача пайда ийбеш йола ха 89 процентага дIакхоачаяьй цар. Из дика хьокхам ба. Юкъера лаьрхIача хIара станокаца бетта бурув тохара коммерчески сухала задани ткъо процент тIехкхоачашъяьй.

Технологически халача процессашта автоматизации механизации ярах, къахьегама дисциплина чIоагIъярах къахьегама овсарле лакхъяра задани 30 процент тIехкхоачашъяьй УБР коллективо. Химически реагенташ, электроэнерги, утяжелитель, кхыйола материалаш кхоярах, бурув тохарга дIабода мах лохбарах планал совгIа укх шера цхьа миллиони 480 эзари сом пайда баьб цар пачхаьхьалкхенна.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш, къаьстта дика къахьийгад буровой начальникаш Савельев Геннадий, Газарян Владимир, Керимов Iальви керте латтача бригадай коллективаша.

ДЕКХАРЕХ ЛОАРХIАБУ

Шоаш укх шера тIанийца доккхий декхараш толамца кхоачашдеш хьабоагIа Малгобекски бурув тохара балхий управлене бурувдеттараш. Цудухьа дерригача технико-экономически хьокхамий нийс бетта задани кхоачашъярах ханал хьалха рапорт делар цар. Пачхаьхьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа техар цхьа эзар метр бурув. Дика да цар кхыдола технико-экономически хьокхамаш а. Нийс бетта цар бурув а теха, йистеяьккхай 12 скважина, планагIа йистеяккха езаш хиннар нийс мара йоацача. Бурув тохача пайда эцаш йола ха 85 процентага дIакхоачаяьй. Коммерчески сухала задани 5,6 процент тIехкхоачашъяьй.

Экономически реформа кердача хьалашка къахьегача УБР коллективо укх шера 489 эзар сом пайда баьб пачхаьхьалкхенна. Цунах планал совгIа баьр 80 эзар сомал тIех а болаш. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 9,6 процент тIехкхоачашъяьй бурувдеттараша. Духхьал из лакхъяра чотагIа техад цар планагIа лаьрхIачул совгIа мел теха бурув.

Массаза санна хьинаре къа а хьегаш, даим социалистически яхье хьалха латташ хиларца УБР бригадашта юкъе белгалъяьнна я буровой начальникаш Заев Анатолий, Галаев Iаьла, Растегаев Иван, Попхадзе Гурами керте латтача бригадай коллективаш.

Г. ЛУКЬЯНОВ.

Кагирхошца вIашагIкхетар

Перестройка дIахо дегIаяр а цун кхел а хIанз кхувш боагIача кагирхой деналах, хьинарах тийша да.

ДIадахача кIира КПСС Нохч-ГIалгIай обкоме вай городерча лакхерча дешара заведенешка дешаш болча студентий обкома хьалхарча секретараца Д. Г. Завгаевца вIашагIкхетар хилар.

Къамаьл даьча Д. Г. Завгаева дийцар вай республика экологически, экономически унахцIено лораяра дешаш. Грозне мехкдаьтта чакхдоаха заводаш дукха хиларах городе геттара во экологически хьал эттална, белгалдаьккхар обкома хьалхарча секретара. Цу заводашкара оборудовани тишъенна йоландаь сихха реконструкци е езаш я уж. Парте обкома бакъахьа хет, уж заводаш городера дIаара яьхача. Уж хьалъе йиш йола моттигаш лехаш ба хIанз специалисташ, царех цаI «Горячеисточненский» яхача совхоза лаьтташ тIа къоастае лаьрхIад.

Экономически хьалех лаьца Завгаева аьлар, дерригача хьокхамех РСФСР гIолла вай республика тIеххьарча моттигашка латт. Из хьал тоадара хIанз массехк мероприяти къоастаяьй партийни организацес, масала, халкъа эшаш дола товараш шозза дукхагIа арахеца декхар тIадиллад предприятешта, кхы а цхьадола гIулакхаш де доладаьд.

Нах фусамашца Iалашбара проблема геттара ира латташ я вай республике. Из къоастаяра хIанз йоккха программа вIашагIъеллай. Из программа кхоачашъе вIаштIехьдоале хIара шера 200 эзар кв. метр фусамаш кхоачаргья Грозне бахача нахага, иззал юрташка бахача нахага а кхоачаргья.

Ховш да, таханарча дийнахьа вай республике унахцIено лораяра проблема мел ира латт. Из хьал тоадара хьакъехьа овлангара эргалонаш йоалае лаьрхIад КПСС обкомо. Обкома гIишло медицински диагностически центра дIалуш я. Цу центре оттае оборудовани эца кхо миллион ахча къоастадаьд, могаш доацача берашта дIаевнай хьалха обкома дачаш хинна гIишлош. Цхьабакъда, цунах тоалургдац вай республике унахцIено лораяра хьал, мел эша специалисташ ца хилча. Цудухьа, Нохч-ГIалгIай пачхаьхьалкхен университете медицински факультет хьаслла лаьрхIад тIадоагIача шера. Из кхоачашдара ноябрь бетта парте Грозненски горкома гIишло университета дIалуш я.

Вай республике культура дегIайоалаярах лаьца Д. Г. Завгаева хоам бир. Грозне къамий шинна театра гIишлош а краеведчески музея гIишло а хьалъе лаьрхIалгах.

Парте обкома хьалхара секретарь къамаьл даь ваьлча, дуккха хаттараш дир цунга студенташа. Царна юкъе дар къамий проблемех а, кадрови политиках а лаьца хаттараш. Жоп луш, Завгаева белгалдаьккхар вай республике дахача къамашта юкъе барт чIоагIа болга а вай республикерча кхыча къамий викалий хьашташта боккха теркам тIабохийташ болга а. Кадрови политика хьалха хинначун хIанз вIалла тара йоацалга а аьлар хьалхарча секретара. Хьалха кабинеташка къестадеш хинна из дош, хIанз халкъаца дага а бувлаш, демократически хьисапе къестаду кулгалхоша.

ВIашагIкхетар чакхдоаллаш Д. Г. Завгаева белгалдаьккхар, кагирхой керттера декхар шоай специальность кIоаргга Iомаяри производстве баьхкача бизза говзанчаш а болаш хьинаре къахьегари долга.

Ч. МАНОЛИС.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

Укх шера 20 октябре хилар вай республика городской, районни, юртий халкъа депутатий Советий исполкомий председателий совещани. Совещани хьайийллар Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела нов. Х. Х. Бокова.

РСФСР Лакхехьарча Совете, НГIАССР Лакхехьарча Совете, моттигерча Советашка хургдолча хоржамашта кийчо яра халкъа депутатий Советий декхарех дийцар цу совещане. ХIанз хургдола хоржамаш, хьалха чакхдаьххача тайпара а доацаш, кхыча тайпара, алхха альтернативни кIийлен тIа хургдолга белгалдаьккхар НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума организационни отдела заведующе М. М. Керимова. Общественни организацешкара депутаталла кандидаташ белгалбаьчул тIехьагIа цу хоржамашка кхаж тассара гIулакх территориальни округашка гIолла чакхдоаккхаргда, цунца цхьана округашка гIолла хоржамаш чакхдахалехьа еш хинна собранеш а ца еш. Совещане хургдолча хоржамашца дувзаденна кхыдолча дешаех лаьца а дийцар.

Хоржамаш чакхдахара гIулакх дика кийчдаь а кандидаталла оттавеш вола саг алхха цо деш долча гIулакхашка хьежжа а хила веза, аьнна, белгалдаьккхар Х. Х. Бокова ший къамаьле. Хоржамаш гласностеи демократеи хьалашка чакхдаха деза, укх шера март бетта СССР Лакхехьарча Совета хоржамаш деча хана нийсденна гIалаташи кхоачамбоацараши теркал а деш. Цул совгIа, республика социально - экономически дегIаяра, харжархой хьашташ кхоачашдара деша къаьстта лоархIам тIабахийтар цу совещане.

Районашка бахаш болча гражданий доалахьа долча боахамий хьалаш гулбенпараштa довза а довзийташ, уж боахамаш дегIадоаладара проблемашта а из лоархIаме гIулакх къоастадара а халкъа депутатий Советий болча лоархIама хетадаь дар НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума секретара С. Н. Кожуховске даь къамаьл.

Къахьегама совгIат

«Чечингавтотранс» территориальни объединенена чуйоагIача автотранспортни предприятешта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьайоагIа укх шера Татриев Мухьмада кулгалдеча Грозненски автокомбината коллектив. Дика къахьегама совгIат кийчдаь накъайода из автомобильни транспорта болхлой дезача денна. Ер шу доладелча денз хIанзлехьа автокомбината водителаша планагIа лаьрхIачул совгIа дIа-хьа дихьад 48400 тонн халкъа боахама мовхьаш.

Къаьстта дика тоадаьд автомобилисташа шоай дерригa технико-экономически хьокхамаш экономически реформа хьалашка баьнна къахьега болабелча денз. Валови доходаш яра нийс бетта план 104,2 процент кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа цар яь валови доходаш 736 эзар сома маьха я. Мовхьаш дIа-юха кхахьарга дIабода мах лохбарах, бензин, доагора-смазочни материалаш, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах планал совгIа укх шера цар пачхаьхьалкхенна 380400 сом пайда баьб.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш башха-дика производственни хьокхамаш доахаш дукха звенош. водителаш ба автокомбинате. Царна юкъе а хьалхалаттачарех я Талхигов Ахьмади Дацаев Иоакъапи керте латтача звеной коллективаш.

ГIУЛАКХАШ БЕ-БЕ ДА

Укх шера 3389 гектара тIа генараш хьалкхедаьд Сунженски района боахамашка. Царех 3168 гектар х[illegible]ле чуийца баьннаб уж.

БIаьрчча хьаийцача из культура пачхаьхьалкенга дIаялара план кхоачашъяьяц районе. Масала, хIара гектара тIара чуийцар, план 15 центнер йолаш, 14 центнер мара яц.

Укхаза ала деза районе цхьаццадолча боахамашка из культура бе-бе хьувкъам болаш чуийца хилар. Цун масал да «Победа» яхача колхозера чуийца генараш а. 616 гектара тIара хIанзлехьа уж чуийца баьннаб колхоза механизатораш. Лакха хьувкъам ба цар кхебаьр. План тIехкхоачашъяьй, пачхаьхьалкхенна 1240 тонн генараш дIаденнад колхоза кхаш леладераша.

— Колхозера берригача механизаторараша хьинар ца кходеш къахьегарах хьахинна беркат да из, — йоах колхоза председатела заместитела Дзортов Салмана. — Къахьегаргеи доал даргеи хьежжа мара хьахилац цхьаккха хIама а.

БIаьсти из культура дIаелехьа колхозе дIайихьар Iилма-практически семинар. Семинаре дакъа лоацаш вар Ростовски областе цIихезача Ленина цIерагIча колхоза председатель Л. В. Зинченко. Из колхоз областе дика йовзаш я, къаьстта из культура лакха хьувкъам болаш хьалкхеярца. Минеральни удобренеш, гербицидаш, ца тохаш 30 — 35 центнер генараш чуэц цу боахаме. Из интенсивни метод хьаIома а яь, цу методах генараш дIадийра укхаза а. ХIаьта цох хьахиннар да хIара гектара тIара планагIа чуэца йоагIар 15 центнер йолаш, 20.1 центнер чуэцар. Иштта лакха хьувкъам болаш генараш укхаза цIаккха чуийцадац.

— Генараш уж дале а, моллагIа кхыдола ялат дале а из лерттIа дIадера дика нийсъяь хила еза сеялкаш, — яхаш дувц С. Дзортова. — Цхьадолча боахамашка йоакхо йиц цу гIулакха. Сеялкаш тIахьежжа нийсъю цар.

Дика вIаштIехьдаьхад укхаза централни хьатта деш дола балхаш а. Шин сменагIа болх беш хиннай укхаза генараш хоржаши цIендеши йола линии. ХIанз хьалха санна кулг-кара цIендац болхлоша генараш. Тхо укхаза хиннача дийнахьа тIеххьара цхьа машина яхар генарех етта. Генарех юхе йиса нувхаш мара йоацаш цIена яр хьатта, лоацца аьлча, бокъонца болча даьша санна къахьийгад механизатораша а иштта кхыча болхлоша а. Доккха беркат даьннад укхаза интенсивни технологи юкъе а йоалаеш, лаьтташ леладара культура лакхъярах.

ХIанз хьожаргда вай укх районерча Кирова цIерагIча колхозера гIулакхаш мишта латт.

Укх шера 320 гектара тIа генараш хьалкхедаьд колхоза механизатораша. Царех 225 гектара тIара мара уж чуийца баьннабац уж. ХIаьта хьувкъам мишта хиннаб? Геттара во хиннаб.

Цу боахама кхашка хилар тхо. БIаргадайнар дега тоам беш дацар. ДукхагIа дола генарий гIадамаш лаьтта Iолийга дадар. Цхьа комбайн яр кхай тIа сеца латташ. ХIанад ер иштта, малав укх гIулакха бехке вар?, — аьнна хатта специалистех саг а коравинзар тхона.

Колхоза конторера 18 км дIавахача я «Перевалочный» яха хьатта. Цига тхона бIаргадайнар геттара ийрча хIама дар. Хьажал шо, 225 гектара тIара чуденар 140 тонн генараш да, хIаьта таханарча дийнахьа царех 90 тонн мара пачхаьхьалкхенга дIаденнадац. ДIаьхха аргIаш даь дохкалуш латт укхаза дукха генараш, хьажкIаш. ХIанад из иштта?

Хьатта заведующи волча Б. Китиева йоах:

— Тхо укхаза де хIама долаш дац. транспорт ца хилча дIадахьа йиш йий ераш.

Болхлой боагI-боагIача дIанийс а баь. техниках ма боаггIара пайда эцац укхаза. Болхлоех а гуш саг вацар. Хьатта, коа лелаш... доахан дар. БIеха дар ков, дIа мел хьежача дукха нувхаш яр.

Ч. МАГОМЕДОВ.

Партийни вахар: отчеташи хоржамаши

ЧОАЛХАНЕ ДАР ЦА ДОАШХАШ

Эхь-эздел яхан хIамаш да, сан наха хьалхашка бехктокхаме оттара уйла я из. Перестройка хьашт долча вай массане хилла аргIоьцаш а я. Из тайна уйла нахьа хьалхургIолаш хьетан луш хила декхарийла я коллективашна болх беш йола партийни организаце. Цар хьинарах тайпна да вай общество зуламашта духьал, законность а правопорядок а чIагIъярна тIехь [illegible] дIабаржаш [illegible].

Цох лаьцна къамаьл хилар Наьсарен района прокуратура, халкъа суда, милице, адвокатура [illegible] партийни организаце отчетно-хоржамий собрание.

Собрани дIайолалла хьалххьа вIалла дага а ца доахаш партбюро секретарага Т. Хаутиевага партe райкомагара документ къаьчар. Из бар укх шера 29 августе «Правда» газета тIе араьяннача «Спекулянташ законагIа [illegible]» яхача статьях райкома бюро боц соцам. Город Назрано «Электроинструмент» завода [illegible] Х. Оздоева цу тIа оттаь проблемаш юкъарчал доацаш хургIолча отчета йоагIаш яр. Партийни кулгалхочо гулбеннаршта из соцам дIабовзийтаргба, аьнна хетар. Вакъда из вIалла хиланзар! — документ дIаюстара а даькка Iодилар цо... хьалхе а кийчъяь доклад еша эттар. Массаза а хозаш хиннар дувцаш, дувца доагIар ца хьоадеш даьча а даьссача къамаьлага ладувгIа дог ца доагIаш тар кхетийтар.

— Халахете а, критика хаьдда яцар, къаьстта цхьаккха саг вувцанзар, — аьлар тIехьагIа къамаьл даьча районни прокурора заместитела С. Пашаева. — ХIаьта цIенхаштта къамаьл де баьхан долаш да. Бакъдолаш ма дий ер: районе мелбалийтаб гуччахьарча спекуляцена, лаьттан законодательство телхадара духьал лоаттабеш бола къовсам.

Эттача хьала баьча тохкамо хьалхьоаде йиш яр бокъонаш лораеча органашка партхорганизаце йолча моттигах, районера хьал тоадара хIара коммуниста хаьдда долча гIулакхах дола къамаьл. Бакъда коммунисташта докладчикагара хьахазанзар цу дерригнех цхьаккха хIама. Кхыча ораторашa а дувцанзар зуламашта духьалара, правопорядок чIоагIъяра деваш. «Зуламашта духьал хаьдда чIоагIагIа къовсам лоаттабарах бола» соцам цу улла санна, сатем боабеш [illegible] маш ютта порошок, шекар, конфеташ... КъайлагIа долчара хьалхашка дахьаргда хьона Iаьржа кофе, индийски чай, импортни макаронаш, шоаш бехктокхаме озаргбоацилга, законагIа доагIар дергдоацилга кхета а деш, хьаьрбаьннаб спекулянташ. Кооперативаш я яхаш бахьан а увттадеш, шоаш хьаеш цхьа килограмм хиллал продукци а йоацаш, совхозашка, колхозашка, кхыметтел паччахьалкхен тикашка а дарегIча маьхагIа кхачан продукташ а ийеш, уж кхо мах а боаккхаш юхайохк цар. Цар Iоаду рузкъа дувца дезаш а дац, из геттара дукха да, лохбеннаб наркоманецара къовсам, къаьстта из дохьаш дохкаращцара бар.

Мичай хIаьта бокъонаш лораеш йола органаш, Фемидана гIулакх дераш? Из собрани хиннача дийнахьа Наьсарен района прокуратура балхага массе а оагIорахьа хьежа чакхйоалаш яр республикански прокуратура бригада. Гучадаьхадар цIенхашттара кхоачамбоацараши ца деш дисараши. Из деций коммунистий отчетни собране дувца хIама? Хьежача хиннар дувцара цига хьожаш хиннарех цаI хьеха ма мегаргвари. Из а данзар.

Бакъда коммунист В. Ис-[illegible] райлов коллегаш цIенхаштта къамаьлаш дергдолча баха веннавар.

— Вайх хIаравар партe цхьа [illegible] дакъа да, — аьнна кер тохалуш новкъосташка хьежар из. — [illegible] кхоачамбоацарех, воашта къувларех, цхьа лоадам боацаш карагIдаьннарех а ца дувцаш. Вай сатийна Iе дагIац эггара харцбаьнна хулиганаш, къуй, наркоманаш, вIашагIлетараш, кхыметтел нах боабераш рецидивисташи шоай хьаштдар деш хьувзача хана.

Из а нийса да. Района бокъонаш лораеча органий цхьабола болхлой перестройкана хIанз а юстара латт, гонахьа лоадама хIама дац хулаш аьлча санна кеп а увттаеш. ХIаьта хулаш дола водараш-м кIезига дац! ХIара зулам ца хилийтара ханнахьа оарцагIа ца доалаш масазза дус, доккха хатар доал. Дукха моттигаш я дош дийша доаккхача, тохкача кегар болаш. В. Исраилова йоалайир укх тайпара факт.

— Долакха-Юрта Совета председатель А. Джандаров къизача тайпара вийна дош дар сога. БIаьсти ший набинете вийр из, гоама хилара тIагIолла. Из вийна саг хьалхагIа кхозза суд яь хиннав. Саг вийнар лаьцачара цIавена, цхьаннахьа а болх беш воаца саг хиннав. Дош суде дIачуделар. Юрта баха нах цунна майоагIара суд ярга чIоагIа хьежаш бар. Даь зулам дизза довзаш долла ше а дош кхы тIа а следст- [illegible] се дахийтар. Со а са коллегаш а кхетанзар хиначох. [illegible] Саг вийначоа доагIа таIазар дир. Из санна хIана дац аьна хилар М. Камурзоева дош а.

Закона, духхьала закона мара кара хила багIац Фемида гIулакхера нах. Правови социалистически паччахьалкхе юллача хана де дезар фуд ца ховш хьувза йиш яц, йоахар къамаьл даьраша. Из дац бокъонаш лораеча органий болхлой гIалат ца доалийташ ба яхилга. Дош мадоагIара а доацаш, цхьан оагIорахьа тахкара лазар дIададаланза ба уж. ХIаьта цунгара нийсхон тIара вала гаьна дац. Следователь зуламашта духьаларча къовсаме керттера фигура я. Бакъдар хьалахара цунна никъ хьеха къулба да закон. Из профессиональни дог цIена хиларах тийша да дуккха дар. Цу хьакъехьа долла хIама вIаштIехьдий Наьсарен районе? Данне а дац! Прокурора помощника И. Балаева собране даьча къамаьла тIара цхьа моттиг йоалаергъя вай: «Следстви дика йоацаш, тIагIолла яр бахьан долаш дIадахача ах шера судо следстви кхы тIа а яра юхадайтар бархI дош».

Следователa иштта дола «хьокхамаш» цун юхь кIайеш дац. Паччахьалкхенна а зе ца тохаш дисац дош шозлагIа а кхозлагIа а следстви юхаеш хилча. Кхы тIа а следстви еш хилча цкъаза дош геттара тIехьадоалаш а кхыметтел вIалла е йиш йоацаш а дус. Законность районе майоаггIара ца хилар а дийца, И. Балаева цу гIулакха бахьанаш гуча а ца доахаш, юстарваьлар. «Вайцига гIожа телхаду лаьттан, жилищни законодательство, — аьлар цо. — Дика дац гIулакхаш агропромышленни комплексе а — дукха дов доахан, социалистически рузкъа лечкъаду».

Собрани хинначул тIехьагIа къамаьл де дезаш хилар республика прокуратура МВД органашка йолча следствен дознанен надзора отдела вокккхагIволча прокурора У. Чербижевца. ХIаьта из Наьсарен района прокуратура балхага хьожаш хиннача бригадана юкъе а вар.

— Районе дукха да, — аьлар цо, даь гучадаханза дола зуламаш, къаьстта хIама яккхара я сага духьала даь а дараш. ДIадахача шера шозза дукхагIа хилар уж. ТIалетача хотто санна дIалаьцай район спекуляце. ДукхагIа я гIаьрагIа хIама йоаккхаш, нах боабеш моттигаш. ДукхагIа йохк наркотикаш. Наькъашка нах а боабеш хула доккхий зуламаш а цIенхаштта кхераме да. уж дукхагIа а хул. ДIадахача шера хьалхарча бархI бетта 35 зулам хилар, 12 саг а леш, 45 сага човнаш а хулаш. ХIаьта укх шера 56 авари хиннай, 29 саг а вувш, 93 сага човнаш еш. ЧIоаггIа дукхагIа ду зуламаш кхелетараша. Дукха зуламаш ду рецидивисташен кхелетарий группашен.

Боахама доал ца дар бахьан долаш зе хул юрта а, вешта аьлча, укх шера совхозашка дайр дукха доахан, 239 эзар сом зе а хулаш. ХIаьта прокуратурас тахкац боахама доал ца дара бахьанаш, даь зе меттаоттадергдолаш гIу л а к х дац. Из дикка дукхагIча даькъе дашха доагIа доагIар хьа ца дехаш, ханнахьа ца хьожаш хиларца, цкъаза прокурорски надзор формальни лоаттаеш хиларца. Прокурора У. Галаева могийташ да зуламаш дара бахьанаш а хьалаш а следователаша ледара тохкаш хилар. Из дийцача бакъахьа хургдар-кх коммунисташа!

Отчетно-хоржамий собране вена хилар партe Назрановски райкома секретарь И. Муцольгов. Къамаьл эшача лостаме лостацергдар цо аьнна хеталу. Бакъда лоста-м динзар. Секретара доклада тIа критика ца хилар харцахьа да аланзар. Цу тIехь ший декхар чакхдаьннарг а лаьрхIар. ХIаьта кхыча тайпара гIулакх де доагIаш мавари райкома секретарь. ГIулакха анализ е майоагIаби, шоашта тIадиллача гIулакха бехктокхам бицбеннача коммунистий цIи яккха, мизкъала моттигаш ювца а уж сихагIа дIаяхара де дезараш дувца мадоагIари.

Мадарра дийцача, суда, прокуратура, милице, адвокатура партийни организаце балха тIара кхоачамбоацараши динза дисараши хилар бизза бехк ба райкома. Бахьан цаI да — цунна шийна хIанз а ледара довз этта хьал, кIаьда я бокъонаш лораеча органий бехке болча болхлошца. Кхоачамболаш лерхI бехкбаккхар, хьехар дар, выговораш яр, хIаьта иштта атта кIалхарбаьннача цар хьалха шоаш даьраш санна дола гIалаташ юха а ду. «Зуламашта духьала къовсам чIоагIагIа лоаттабе!» аьнна лозунг оттаяр цхьа гIулакх да, цу тIехь-м геттара дика хIама карагIдаьннад райкома, бакъда балха тIа хаьдда новкъостал дар кхыдар да. ХIаьта из новкъостал кIезига хиннад, хала хете а.

Массаза а хулаш махиллара, застойни хана санна чаккхъяьлар собрани. Из чакхйоалаш соцам бир: «Парторганизаце секретара болх могаболба. Коллективера идеологически болх тоабе, коммунистий отчеташка хан-ханнахьа ладувгIа могадолда кердача состава...» Из кегаенна формулировка могаеш массане а кулгаш урагIдахийтар. Бокъалдар аьлча, иштта тIагIолла хIама дийцачул тIехьагIа кхыдар хург мадари, аьнна, хета дезаш а дацар.

С. ЛОРСАНУКАЕВ,
(«Сельская жизнь» корр.).
Нохч-ГIалгIай АССР.
(«Сельская жизнь» яха газета, 1989 ш. 18 октябрь).

Демократе хьалашка

Нохч - ГIалгIай «Терек» яхача производственни мебельно - дахчан хIамаш еча объединене профсоюзни конференци дIайолаялалехьа, цунах лаьца шоашта хеттахетараш дукха дувцар цига дакъа лоацаш бараша. Демократе хьалашка мара из чакх ца ялийта лаьрхIа бар болхлой. Цар дика кхетадора болхлой класса хьашташ кхоачашде могаш, денал долаш профком хиларга хьежжа мара социальни дешаш ханнахьен дикен къесталургдоацилга, вешта аьлча, шоашта квартираш хургйоацилга, эшача продукташца, товаращца, кхычарца шоаш IалашбергбоацилгA. Цудухьа профсоюзни конференци хилалехьа дукха дийцар профкома председателалла харжа оттаяьча пхе кандидатурах. ХIаьта профсоюзни конференце ший болх дIаболабаьча хана нах ховш бар шоай дагахьа хьанна тIехьа кхаж тоссаргба. Тайп-тайпара яр цар уйлаш, цхьабакъда, цхьан хIаманна тIехьа цхьатарра яр конференце делегатий уйлаш — профкома председатель хила веза халкъо хержар. Из хила веза моллагIа гIулакх эттача а болхлой хьашташ кхоачашде гIерташ, администрацеца цхьана моллагIча дешаех йоаггIаш йола решени еш. 1986 шера сентябрь бетта денз 1989 шера сентябрга кхаччалца йолча юкъа профкома председателa декхараш кхоачашдеш ше а профкомо баьча а балхах отчет елар Д. А. Хаутиева.

— Вай тахан де дезар да, новкъостий, — аьлар докладчика, — баьча балха принципиальни а критически а мах бар.

Отчетни юкъа объединене коллективо баьча балха цхьадолча технико-экономически хьокхамий анализ йир Д. А. Хаутиева.

— Объединене хоадамболлаш балхаш ду алапи телара система эргаьккха тоаяра, — аьлар цо. Производствана юкъе к х у х ь прогрессивнегIа йола формаш. Вухсоццаш цунах хьахулаш дар да къахьегама овсарлен производства эффективности лакхъялар.

Докладчика къаьгта хьахьекхар социалистически яхь йоаржаярах доккха беркат доалаш хилар, экономикана интенсификаци еча цун лоархIам тIа-тIа лакхлуш латташ хилар. Цудухьа дукхагIа нах юкъеззаб социалистически яхьа. ЦIераш яьхар яхьа инициаторий, цунна юкъе хьинаре дакъа лоацарий. Царех я, аьлар Д. А. Хаутиева, энергоцех, ЖКО, РСУ, производственни комплектаце участок, шоллагIча мебельни фабрика ремонтно-механически мастерской, кхыяраш. Объединене яхь йоаржаеча карагIдийнача дикача гIулакхашца цхьана докладчика хьоахадир шоай балха тIа нийсденна кхоачамбоацараш а. Царех да ший ханнахьа социалистически яхьах йола материалаш хьа ца телар, цунца дувзаденна доагIаш дола совгIаташ ханнахьа дIа ца телар. Яхь лелаерашта новкъарле еш да участкашта эшаш йола бийдал, материалаш ханнахьа ца лоаттаяр.

ДIахо докладчика дийцар объединене ВОИР-а, НТО общественни организацей проблемаех, царна хьалхашка латтача декхарех. НТО коллектива балха оценка а луш, — аьлар, — Iилман-технически общественносто ший йоккхача творчески потенциалах кхоачамболлаш пайда ца ийбеш хиларах.

ЧIоагIа терко еш дийцар къахьегама социалистически дисциплина чIоагIъярах, объединенера болхлой каст-каста балхара дIабувлаш хиларах.

Делегатий эггара чIоагIагIа хьашт а долаш яр болхлой къахьегамен бытен хьалаш тоадара хетаяь доклада раздел.

— Болхлой унахцIенон зе дергдоаца, къахьегаме кхерамзлен хьалаш Iалашдергдола гIулакхаш дара, — аьлар Д. А. Хаутиева, — профкомо администрацеца цхьана болх баьб болхлой къахьегама хьалаш тоадара, производственни халача процессашта механизаци автоматизаци яра, кулг-кара ду хала балхаш кIезигдара, къахьегаш баракта санитарно - бытовой помещенеш хилийтара, производстве хула хатараш кIезигдара. Къаьстта чIоагIа йоакхо еш дийцар къахьегача кхалнаьха къахьегама хьалаш тоадарах.

Объединене кийчъяьй къахьегама хьалаш тоадара йолча организационно - технически санитарно - унахцIенони мероприятей планаш, «здоровье» яха комплексни программа, болх беча кхалнаьха къахьегамен бытен хьалаш тоадара йола комплексни программа. 1986 шера денз хьакъоастаяь я атта къахьегарга баьхача наха йола моттигаш. ХIара шера обществении хьажараш чакхдоах къахьегам лорабарaи производства культуранен хетадаь, дикагIйола цех яха цIи тиллийтара.

Физически культура дегIакхувларах, объединенерча кхы дуккхача проблемаех а дийцар докладчика.

Цхьабакъда, 144 квартира йола цIеноu маца хьалдаьдаргда, аьнна, делегаташа даьча керттерча хаттара жоп даланзар докладчико. Долче, цо дувцачох кхетадир делегаташа, из лоархIаме дош къоастадара из юстара лаьтталга. Объединене болхлошта хьежаьй бешамашта лаьрхIа участкаш, иштта шоай доалахьа хургдола цIеноu хьалдара участкаш. Цхьабакъда, цунца къоастадаь чакхдоалаш дац наха чуIе фусамаш ялара дош, тахан из чIоагIа ира латт объединене кулгалхошта хьалхашка.

Докладах йолча пренешка къамаьлаш дир паросилови боахама начальника Окуева, Ермоловски ДОК-а профкома председатела Тазыбаева, болхлой кадраш Iомаяра йолча отдела инженера Кадиева, цхьоалагIча мебельни фабрика профкома председатела Тесленкос, цхьоалагIча мебельни цеха профосюза цехкома председатела Беловас, фанеровально - заготовительни цеха профсоюза цехкома председатела Кривцовас, объединене генеральни директора Макаева, профсоюза отраслевой обкома председатела Тамаевч.

Конференце дакъа лаьцачарех дукхагIчар профкомо баь болх во лархIанзар. Цхьабакъда, къоастаянза йола проблемаш яц ала йиш яц укхаза. Царех лаьца дика къамаьл дир Ф. У. Тамаева. Цо белгалдаьккхар, объединени экономически а социальни а дегIакхувлара тIехьа профкомо тIагIертта къовсам ца лоаттабаьлга, наха чубаха цIеноu, кхыйола соцкультбыта гIишлош хьалъечара гIулакхаш тоадара цо доаггIаш дола дакъа ца лаьцалга. Керда хержача профкомо ший балха тIа уж дешащ ларде лувца дезилга, дIахо йодача хана къаьстта чIоагIа цар йоакхо е езилга а белгалдаьккхар цо.

Шоай программех лаьца къамаьлаш дир ялх саго (профкома председателалла хила ялхлагIа йола кандидатура йий ханзар духхьал конференце мара). Уж программаш дуккханеша дакъа а лоацаш, шерра йийцар. Хержар керда профком, ревизионни комисси, болхлой тIахьожама комисси. ДукхагIчар С. Н. Сайдаевна тIехьа кхаж тассарах «Терек» объединене профкома председателалла хержар из (шоллагIча мебельни фабрика болхло).

I. МЕРЖОЕВ.

Бехктокхам боацаш хилча...

ХIана латт дуккхача шерашка хьалъе йолаяь школа йисте ца йоалаш?

Вай даьша хьалха оалаш хиннад: кхоанарча денна йоакхо тахан е еза, аьлий. ХIаьта, вай тIехье — вай кхоане ма йий, тIаккха малагIа йоакхо ю вай цун тахан? МалагIча хьалашка я тахан школаш? Фуд керда школаш хьалъеча новкъарле еш дар. Цу тайпара хаттараш дир аз городской халкъа образоване отдела заведующи йолча Шканова Галина Георгиевнага. Уйланга яха, цхьан юкъа йист ца хулаш яьгIа, хала са даьккха, гIийло елакъежар из. Цо дийцачох цкъарчоа кхераелар со, селла ийрча сурт лар цо хьагойтар. Оаш уйла елаш: берашта моттигаш ца тоъаш хиларах школашка хIара классе 40—45 дешархо ва. Цул совгIа, урокаш шоай хила езача боараме (45 мин.) а йоацаш, 30—35 минут мара йIаькхлуш яц. Урокашта юкъера салаIа луш йола ха 5 минотал дукхагIа яц. Бераш кхаь сменагIа деша дагIа. ТIаккха маца кхувргда хьехархой дешара процесс дIачIоагIъе, кхетам балара гIулакх лерттIа дIадахьа?

— Грозне, таханарча денга диллача, дешара процесс кIезиг-дукха дIаяхьа таро хургйолаш 1170 моттиг йола кхы а 21 школа эш, — яхаш, дийцар Галина Георгиевнас. — Фу пайда ба цу гIулакха лаьрхIа ахча хилча, цох лерттIа пайда эца таро ца хилча. Масала, укх шера капитальни ремонт яьчул тIехьагIа 1 сентябре деша баха йиш йоацаш бисар № 34, № 4 йолча юкъерча школайи № 1 йолча школа-интернатен дешархой. Бахьан? Подрядчико, «Чечингремстрой» яхача тресто (управляющий нов. Цуров) ханнахьа шоай балхаш чакхдаханзар, бераш хьекха басар докъадаланза долча классашка деша Iоховша дезача хьале эттар.

Е кхыдола масалаш доаладергда аз. «Ипподромный» яхача микрорайоне нах баха массехк шу хинна Iац. Цхьабакъда, цар бераш города тайп-тайпарча школе дешаш да. Дика да-кх, даьй-ноаной уж школашка дIакхувла таро йолаш хилча, хIаьта, йоацачо фу де деза? ВорхI-бархI шу даьнна бераш шоаш душу даьнна машинаш лелача наькъа тIа а даьле, деша аха дезача хьале да. Цу микрорайона лаьрххIа хьалйолаяь хинна школа 1988 шера IV квартале хьалъяь, эксплуатаце, дIаяла езаш яр. Цхьабакъда, хетаргахьа, тIадоагIача шера а из хьалъяьйоале тамаш я-кх.

Галина Георгиевнас дувцачох тешаш яцар со аьлча бакъхургдац, хIаьта а из гIулакх долчча тайпара тахка лаьрхIар аз...

Дукха этажаш йолаш хьалдаьча цIеношта тIехьашнахьа дIахьулаенна яр хургйолча школана лаьрхIа хьалъеш йола гIишло. Бакъда, цу тайпарча моттиге массаза хила дезаш дола хьал дацар: хозаш дацар болх беш йолча механизмий таташ, бIаргагуш бацар болхлой, кхыметтел из гIирс лорабеш вола хаьхо а вацар, алхха маьлхара латта подъемни кран мара кхы хIама дацар цига... ГIишло ше а яцар кхы да велавергволчох: цхьа этаж хьалъетта, шоллагIа этаж аханега кхаьчача соцадаьча дитад деш дола гIишлон-монтажни балхаш...

Фу бахьан долаш соцадаьд-хьогI цу объектера балхаш? Цу тайпара хаттар оттадир аз заказчик йолча Грозненски городской исполнительни комитета УКС-а кулгалхошта хьалхашка.

— Бакълув хьо, тхо да заказчикаш, — аьлар технически тIахьожам лоаттабеш волча вокккхагIча инженера Кагиров Альви Алиевича. — Тха генеральни подрядчик Производственни гIишлон-монтажни объединени я. Проекто дIа ма дехара хилча, 33 бутт балалехьа из гIирс хьал а баь, дIабала декхарийла яр из объединени. Вешта аьлча, договорах школа 1988 шера IV квартале эксплуатаце дIаяла езаш яр. Цхьабакъда, 1986 шера пландгIа 422 эзар сома маьхе гIишлонмонтажни балхаш де декхарийла йолча объединенес алхха 119 эзар сома маьхе дола балхаш мара динзар. ХIаьта, 1987 шера хьал тоаделар аьлча бакъхургдац: пландгIа 1280 эзар сома маьха балхаш де дезача объединенес 478 эзар сома маьха дола балхаш мара динзар. ГIулакх воча хьале дийрадолга гучадаьлча, ЧИУС-а кулгалхоша школа эксплуатацена дIаяла ха тIехьяккхар дехаш письмо яздир заказчикага. Заказчик раьза ца хилча, СССР Минюгстрое а РСФСР Министрий Совете а яздаь, гIишло хьалъяра ха 1989 шера 2 кварталага кхаччалца йIаьхйир. Цул тIехьагIа цIаькхаза договор оттадаь, чIоагIийир пуско-наладочни балхий график, цунга хьежача а школа кийчъ хила езар укх шера IV квартале, вешта аьлча, ноябрь бетта.

Подрядчико шийна тIаийца гIулакх лерттIа дергдолаш цхьаккха тайпара экономически санкцеш, рычагаш яц-теш? Цу хаттара укх тайпара жоп делар сона УКС-а планови отдела начальника Бехтер Зоя Петровнас:

— ГIулакх чоалхане дерзаду цхьан хIамо. Подрядчика биззача боараме баьча балхах мара ахча хьожадац оаха. Экономически гIод тоха тхо кхелехьа, объединене кулгалхоша шоашта план ханнахьа кхоачашъе вIаштIехьадаргдоацилга гучадаьлча сиха Республикай Министрий Совета гIонца плана корректировка ю. Тхо де хIама доацаш дус.

Сай ма хулла цхьан хIамах кхета гIертар со: биззача боараме объединенес баьча балхах мара заказчико ахча дIахьожадеш ца хилча, пайданегIа а, оалаш ма хиллара, рентабельнегIа а дацар-теш гIишлон материалаш дIа а яхийта хьалъе йолаенна йола гIишлонаш сихагIа хьалъяь дIаелча, тайп-тайпарча объекташка болхлошта материальни ресурсаш дIа а ца йоаржаеш еш? Фу пайда ба заказчика а генеральни подрядчика а шоайла дIан-хьан экономически гIодаш детташ хиларах, школа хIанз а тIехьа йоацаш хилча? Укх шера нахага во дена хиларах школа хьалъеш йолча объекта балхаш соцадаь хила мег. ХIаьта, вокха шерашка?

КIоарга уйла йинза йола выводаш е ловш со ца хиларах тарра, цу тайпара хаттараш дир аз объединене болхлошка а: парткома секретарага Джукаев Ахмеда Бекавичага, производственни отдела начальникага, халкъа тIахьожама группай председателага Балаянц Тамила Джумшудовнага, планови отдела начальникага Аверкина Людмила Георгиевнага. Цу кхаьнне денна жоп тайп-тайпара дар, цхьабакъда, цхьан деша хьакъехьа барттайна бар уж: объединене банкрот хинна дIаоттача хьалага кхаьчай. Цун тайп-тайпара объективнин субъективнии бахьанаш да. Объединене геттара лакха я болхлой балха тIара дIабувлара процент (27 процент). Цул совгIа, кIоаргга уйла ца еш чакх даьккхар укхаза реорганизаце яра гIулакх. СМУ-2, ПМК-105 яха организацеш, уж банкроташ хилара тарра, цIенъяь дIаяхар. Объединенех квалифицированни болхлой хийрабахара ший гIулакх дир кооперативаша а.

ХIаьта школа? Объектера хьал метахьа даргдац. Производственни гIишлонмонтажни объединене гIулакхаш иштта мел латтача хана.

Р. ПЛИЕВА.

Орловски областе чIоаггIа теркам тIабахийта кхоачашъеш латт эггара дукхагIа тIехьабиса хинна бIаь боахам социальни эргабаккхара йола программа. Паччахьалкхен средствай чотагIа юха дийлуш йоагIа юрташ, дукха хьалду наха чубаха цIеноu. Хьахулаш дар гуш да. Гой, масала, Мценски районера Свердлова цIерагIа колхоз.

Массехк шу хьалха укхаза болх беш верригаш а 100 саг мара вацар, хIаьта болаш хиннараш пенсе баха ха хьатIакхоачаш лаьтта нах бар. Гектара тIара чудахьаш хинна ялат 7 — 8 центнер мара хилацар, шера хIара Iаттагара йоаккхаш хинна шура 1500 литр яр, бархI шера дешара школе 13 дешархо вар. Городо тIатеIIа гIо дар бахьан долаш, теркам тIабахийта партийни организаце болх бар, Советий влияни шеръялар бахьан долаш укхаза дукха хIамаш хувцаделар, эргадаьлар. Хьалйир поселок. Цига 102 дика кийчъяь квартира я, цIена зданеш хьалъяьй Торгови центра, школанна, детсада, Культура цIенна, юрта Совета. Конкурсни хьисапе хьийхар кердача поселке баха боагIараш.

Цу предложенена раьза хинна поселке баха безам хиннача цхьа эзари ах эзари сагах конкурсах чакхбаьннараш дукха хиланзар 85 дезал мара боахаме хьаэцанзар. Цига баха баьхкараш Уралера, Ставрополера, Таджикистанера, Костромера, Новосибирскера бар, юкъера лаьрхIача баха баьхкарий ха 32 шу дар. Царех беррганешта лоа яланзар оттаь кхаь бетта йола испытательни ха. Цхьабола дезал юхабахийта бийзар. Бакъда, юхе бисарашта орловски лаьттах шоай лаьтта хилар. Хьинар айдаь, къахьега чIоагIа ловш бола кхычахьара тIабаьхка нах аренда ларда тIа тIехьаюсаш хинна колхоз дегIайоалае болабелар.

ХIанз кхоалагIа шу да цо паччахьалкхенга дулх, ялат дохкара планаш кхоачашъю, совдаьннар шоай амбарашка дутт, паргIатта дохкаргдолаш. Ялата хьувкъам — 20 центнер ба.

Соахка колхозо миллион сом совгIа цIена пайда бир, хIаьта укх шера миллион сом бе лерхI.

Дукха ха йоаццаш Российски Нечерноземьера колхоз юхадийнъеш даьха толамаш белгалдоахаш СССР Министрий Совета преми хьожаяьй колхоза.

СУРТА ТIА: колхоза улица.

Л. СВЕРДЛОВА сурт.
(ТАСС фотохроника).

ТIехьабусараш болча

Кхоачамбоацараш гучадоахаш

Укх деношка «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене чуйоагIача Грозненски ремонтно-механически заводе хилар со. Кабинеташка директор е цун заместителах саг воацаш цу гIулакха саготдеш со латташ, хIаьтта хьатIаэттача директора секретара аьлар:

— Хьанимех саг эшаш хьо вале уж актови зале ба, производственни совещани я цар.

Совещани йолаенна дукха ха яцар, цига дакъа лоацача болхлоша, бригадираша кулгалхошка дукха дийцар производстве мел дола кхоачамбоацараш:

— Тоъаш яц механизмаш, кулг-кара кхоачашде деза балхаш дукха да. Ханнахьа лоаттаяц аьшка турбаш, угольникаш, листаш, иштта эшаш йола грави, песок, кхыйола материалаш. Цудухьа балха хана хIама ца деш дагIа дезаш хул тхо, цунца тха алапеш лоха хул, — йоахар цар.

Кулгалхой цIийбала бийвар, хаьдда жоп дала дийзар гIулакхаш бокъалгахьа дахара.

ДIадахача шера заводе наггахьа болча бетта мара кхоачашъяьяц производственни план. Хеталора, соахка нийсденна кхоачамбоацараш теркаме а нийца ер шу дIадолалуш е завода кулгалхоша гIулакхаш тоадара деррига шоай низаш оарцагIдоахаргда, аьнна. Бакъда, из хиланзар. Цунна дола тешал да укх шера нийс бетта укх факташа хьахьокхар. Товарни продукци 92 процент мара кхоачашъяьяц. ХIаьта къахьегама овсарле лакхъяра план 80 процент мара яц. ТIаккха къахьегамга дIадолар лохдарах дувцилга а яц.

ХIанад из иштта? МалагIаш да заводе болх юхатетташ дола бахьанаш? Даьчох кхоачам а хинна, всала къахьега баьннаб нах? Баьнабац. Болхлой шоаш хиннараш ба. Новкъарле ер кхыдар да. Перестройка наькъа тIа а баьнна доккхий толамаш доахаш дIаболабир цхьаццайолча коллективаша шоай болх. Цхьабакъда, шоай болх эргабаккха кийча хиланзар завода кхыйола цехаш, къаьнара оамалаш дIаяьханзар. ХIаьта, цхьан цеха гIулакхаш во лелаш хилча из Iаткъ завода кхыча коллективашта. Цудухьа цар юхатетт кхыдола гIулакхаш а. Цу хьакъехьа бехке я завода администраци а.

— Эггара чIоагIагIа тха гIулакхашта новкъарле ер да, тха цехашка латташ йола оборудовани каст-каста йохаш хилар, — яхаш дувц завода керттерча инженера А. Н. Алексеева. — Масала, хьаэцаргба : вай октябрь бутт. Цхьан дийнахьа оборудовани йохарах болх ца беш лаьттар еррига цех. Цхьаькха да укхаза Iаткъаш, заводе балха тIа веррига хила везар 250 саг ва. Тахапарча дийнахьа 180 болхло мара вац тхо долча. ХIаьта царех цхьабараш хIанзлехьа балхара дIабовла лаьрхIа ба.

— Болхлой дIаахара бахьанаш малагIаш да? — аьнна хетт аз

— Бахьанаша-м дуккха дар укхаза, — йоах А. Н. Алексеева. — Цехашка латта оборудовани тиша хиларах каст-каста йох из, долче, болхлой алапи лехлу. ЦаI из да. ШоллагIа дар да, — болхлошта соцкультбыта хьашташ кхоачашдара дола гIулакхаш заводе геттара во долга. Иштта къонача болхлошта чуIе общежитеш яц. ХIаьта квартира яларах-м дувца а дезац.

Лоацца аьлча, болхлой хьашташка хьожаш саг вац аьнна хетало. Болх баь йистебаьлча кулг-юхь дила моттиг хилац, иштта лувча душевойш болх беш хилац укхаза. ХIаьта столове кхача геттара во кийчбу. Кийчдаьр а цхьаккха чам боацаш хул. Кхыча организацешка санна, мукъача хана болхлошка салаIийтара деш хIама дац.

Завода балха новкъарле еш дола бахьанаш кхы а дукха да. Царех керттера лархIа мегаргда механически цехе балха тIа механизаци юкъе ца йоалаяьлга, социалистически яхьа дуккхача формаех бизза пайда ца ийбелга.

Иштта бригадни а кхыйола подрядни санна йола формаш а балха юкъейоалаелга эсала лел заводе. ХIаьта сона хетачох, хIаране къахьегамга хьежжа мара вIаштIехьдаргдац толамга кхача.

Ч. МАГОМЕДОВ.

ХЬАЛХАЛАТТАРИЙ МУГIАРАШКА

ХIанз СМУ-7 гIишлонхоша хьалъеш я СССР 60 шу дизара цIерагIча Грозненски «Оргтехника» яхача производственни объединене специализированни конструкторски бюро (СКБ) инженерно-лабораторни корпус. Лард елла а баьнна, цигара керттера карбаьнна, цигара керттера кармас вIашагIйоллаш ба уж. Цига хьалъю цхьа этаж йола пристройка хьалъетта баьнна уж. Еттача кирпишках арахьара пенаш хьалдотташ ба гIишлонхой.

Укхаза къаьстта дика къа а хьегаш хIара сменагIа норма 125 — 130 процент кхоачашъеш ба Магомадова Зана керте латтача бригадера каменщикаш. Царех ба каменщикаш Адуев Хазман, Ясаева Айдат Домбровская Рита, Бециева Асенату, кхыбараш. Цар санна овсаре къахьегаряя совгIа, шоай балха тIа цхьаккха тайпа бракъ ца ниясйолийташ къахьегаш ба каменщикаш Сардалова Совдат, Муртазалиева Тамара. Цудухьа даим бехктокхамегIарча гIишлон участкашка къахьега хьежабу уж. Цхьабакъда, шоай бехкагIа цар балха тIа хьовзам а хилийта, шоаех бейна тешам цар боабаь цхьа моттиг нийсъенняц.

СМУ-7 чуйоагIача гIишлон участкашта юкъе эгара дикагIа лоархIачарех цаI я мастер Мамилов Саварбина Бадрудин керте латтача участка коллектив. Ший декхараш массера массаза цIена кхоачаш а деш, гIишлонхошкара доагIаш дар хьадех.

Из керте латтача коллективо а цо а дакъа а лоацаш, хьалъяьй дукха лоархIаме гIишлош. Царех я Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводера Г-43-107 яха каталитически крекинга установка, Грозненча Хабаровская улицагIа Шолжа тIа тIий тиллад, Грозненски производственно-товарни конторе мехкдаьтта сийрда продукташ чуйоттара лаьрхIа гадерейни эстакада хьалъяьй, «Грозгипробиосинтеза» инженерни корпус, Грозненски «Оргтехника» яхача производственни объединенена чуйоагIача «Электроприбор» яхача завода инженерно-лаборатории корпус хьалъяьй Бадрудина кулгалдеча гIишлонхоша.

СУРТАШ ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) 1. каменщикаш С. Сардалова, Т. Муртазалиева; 2. мастер Б. Мамилов; 3. бригадир З. Магомадова. каменщикаш Х. Адуева, А. Ясаева, Р. Домбровская, А. Бециева.

И. ПЛИЕВА сурташ.

● «ЧЕЧЕНИНГУШСТРОЙМАТЕРИАЛЫ» ЯХАЧА ОБЪЕДИНЕНЕРА ПИСЬМОШ

I. КХОАНЕНГА ДОГДОАХИЛГЕ ЙОАЦАШ

«Чечениингушстройматериалы» производственни объединене керттерча инженерaца Адольф Потапович Перминовца къамаьл деш хилар тха корреспондент.

Корр.: Объединене коллективах хьаьрча декхар мелд. республика гIишлонхоштен шоашта цIенош де гIертача нахан дIа ца луш мел продукци йисай?

А. П. Перминов. Укх шера дIабахача нийс бетта тха подразделенешка дIа ца луш йисар 28794 эзар кирпишк. Цу хана договорни декхараш 86,5 процент мара кхоачашдинзар, хIаьта пайда бара бархI бетта план — 14,5 процент, цу хана къахьегама овсарле лакхъяра задани — 87,1 процент мара кхоачашъянзар. Иштта дог гIоздаргдоацаш хилар нийс бетта оаха баь болх.

Корр.: Из тIадиса декхар шу чакхдала юхейнсача хана дIатокхалургда, аьнна, хетий хьона?

А. П. Перминов. Цунга догдоахилге яц. Цул совгIа, эггара тIехдола оптимистически лоархIамаш дича а, из декхар кхы тIакхеташ хургда хьатIадоагIача шера январага—февралага кхаччалца. ДIауйла ел бетта юкъера лаьрхIача 13300 эзар кирпишк а арахеца езаш я объединене план. Октябрь бетта тхоай ерригача таронех пайда эццаше а 11500 эзар кирпишк мара арахецаргьяц. Производства цхьайола участкаш эрганьха тоаярца а гIишлон материалий цхьоалагIчен шоллагIчей комбинаташка кооперативаш хьаярца а 12 миллион гаргга кирпишк, хIаьта декабрь бетта 13 миллион гаргга кирпишк арахеца лерхI оаха. Аз лакхе ма аллара, хьатIадоагIача шера январе — феврале планага кхоачаш кирпишкаш арахеца дага да тхо. Цу тайппара, кастача хана хьал тоададарга догдоахилге яц.

Корр.: Хьалха дIаяхача хана а производственни толамаш дика дар ала йиш йолаш яцар объединени. ХIаьта а, низкъала хиннадале а, программа кхоачашъеш яр. Укх тIеххьарча хана, къаьстта кулгалхой хувцабеннaчул тIехьагIа, объединене гIулакхаш сиха телхар. Плани договорни декхарашн кхоачашдиц. Фу бахьан да цун? Кулгалхой бехкагIа да из е технологически процессаш хувцаенна, хала хьал этта да? Е хозрасчета тIен самофинансированегеи довларах бийдал ханнахьа хьа ца яхьандаь да из?

А. П. Перминов. Е из а, е вож а, е кхыдола а бахьан дац из... Укхаза дуккхача шерашка болх баь объединене керттера инженер хилара тарра аз ях, кIал кIийле а йолаш, тхона новкъарле ер кооперативни болам ба.

«Из фу яхилга да?!», аьнна, цецваьккхар со цу дешаша. Из миштад? Производственни кооперативаш-м наха дуккха эшача товарех рынок хьалйиза, царца баха нахIалашбе лаьрхIа вIашагIъехка майий. Перестройка еча хана, балха прогрессивни форма санна лаьрхIа, дIаболабаь кооперативни болам объединене производственни программа кхоачашъяра новкъарле еш хила йиш йий? Цу хаттара дола жоп атта корадир.

ХIанз объединене предприятешкара дукха дIабувл оборудовани, производства технологи дика йовза, опыт йола болхлой. Из бахьан долаш тишъенна оборудовани каст-каста йох, тоаяь ца йоалаш дукха ха йоаккх. Опыт йола слесараши монтажникаши объединене луш долча 150—200 сом алапех боаха а ца луш шозза а кхозза а дукхагIа алапи доагIача кооперативашка дIаух, цигара болх дукха халагIа бале а.

Болхлой кооперацe дIаух, цига шоашта баххала хIама кхоачандаь. Хетаргахьа, цудухьа гIерт шаккхе а гIишлон материалий комбинатех кооперативаш хьаь. Болх беча наха дукхагIа алапи дала, управленческий аппарат кIезигве, иштта кхыдараш де йиш хургья тIаккха.

Укх статьяй автор гIишлон материалий управлене кхаьчача хана аппарата болхлой автобусаш тIа ховшаш бар. «ТIехьабусаш хилар дIаданккха субботнике болхий-теш уж?» аьнна хийтар сона. Иштта дIаболхарех цхьаннега аз хаьттача, цо аьлар:

— Кодаме долх тхо... Цхьан комбинате производственни травмагIа болхло венна.

ТIехьагIа гIишлонхойи гIишлон материалий промышленноста болхлойи профсоюза обкома заседаней протоколашка хьежаш вагIаш гIишлон объекташка уж тайпа зуламаш дуккха а хулаш хилар гучадаьлар сона.

Комбинатий кулгалхой, профсоюзаш из хIама теркалдеш хиннаяц. ТIаккха тамаш яц кхыметтел нах а боабеш производстве зуламаш хулаш хилар.

Болхлошта кIезиг-дукха бытовой хьалаш хилийтадац, столовешка кийчбу кхача дика бац. Бытовой помещенеш тиша, бIеха я, душевойш еха я. ГIишлон материалаш еча предприятешкара къахьегам чIоагIа хала ба. ХIаьта хьалха «химикашен» условно суд яьча нахен новкъостал дора цу предприятешта план кхоачашъяра. ХIанз иштта болча болхлоех веррига а 50 саг мара висавац.

Мичара Iалашбергба болхлой? Объединене кулгалхой республика районашкара болхлой кхувла баьнаб. Цига хьалхарча аргIе эттар транспорта дош. ХIаьта республика автобусин парк болх геттара во беш йолга ховш мадий. ХIаьта цу объединенена кхы а вогIа ду цо гIулакх. Автобусаш цкъаза вIалла хьа а ца йоагIаш юс, новкъа йох. Кхыдола бахьанаш а да уж йохаш.

А. САДУЛАЕВ,
тха спец. корр.

ДЕКХАРЕХ ЛОАРХIАБАЬБ...

Надтеречни района «Надтеречный» совхоза коммуниста Актулаев Майрбека кулгалдеча цхьоалагIча бригада къахьегамхой... ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 70 центнер комсаш чуийцай цар хIанзле.

Вешта бригаде цу кулатуро 86 гектар дIалоац. Ерригa а арендагIа лелае наха дIаенна а яр. Къаьстта дика кхейир маьлха кемараш Эльмурзаева ПаьтIамата кулгалдеча звенос. Цуна хIара гектара тIара 101 центнер яьлар, план 60 центнер йолаш. Раьза ба шоай хьувкъама гектарници Элисхановгlар Забуи АсмаIи, Закаева Халипат, Макаева Залва. Царех хIаране 91 центнер комсаш чуера хIара гектара тIара.

Укх шера планагIа 417 тонн маьлха комараш дIаяла езаш яр бригада. Цу декхарех хIанзле толаме лоархIаьй цун коллектив. «Знаменский» яхача чхьагIар доаккхача заводе дIаеннай 430 тонн совгIа.

Комсаш чуэцаш бригадана доккха новкъостал ду ГПТУ-26 дешархоша а. Геттара овсаре, норма 280 килограмм йолаш хIара дийнахьа юкъера лаьрхIача 300 — 400 килограмм чуэцаш къахьег цу училищера болча Мерзаева Аьсета, Бибуева Лисанта, Бахаева Задас, Русова Любас, Адамова Маринас, кхычар.

Чуийцар кхай тIара заводе сиха дIахьо лафеташ тIехьатайса тракторaш лелаеча коммуниста Сайдулаев Султана, Умхаев Ноже, Саруев Лече, кхычар.

Х. ЖАПАРОВ,
Надтеречни района «Путь к коммунизму» газета болхло.

Хьахоаладу моттиг

ПРОВЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА!

На абонементе должен быть проставлен оттиск кассовой машины.

При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонементе проставляется оттиск календарного штемпеля отделения связи. В этом случае абонемент выдается подписчику с квитанцией об оплате стоимости подписки (переадресовки).

Для оформления подписки на газету или журнал, а также для переадресования издания бланк абонемента с доставочной карточкой заполняется подписчиком чернилами, разборчиво, без сокращений, в соответствии с условиями, изложенными в каталогах Союзпечати.

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ — МЕСТО» производится работниками предприятий связи и Союзпечати.

Хьамсара газет дешараш!
Тха газет яздайта шоана аттагIа хургдолаш оаха кепатох ер абонентни бланк. Цун тIехьашкахьара оагIув я укхаза шоана гуш яр. Бланка хьалхашкахьара оагIув — йилагIа оагIо тIа.

Даьйх диса хоза гIулакхаш, дика оамалаш

Эхь-эздел

«ТIАЬДА БОЛЛАШ хьовзо беза саьрг», — яьхад вай даьша. ТIаьдача саьргах юларгья эшшаш йола оатхал—иштта да халкъа кица маIан. ЗIамига доллаш бала беза бера кхетам. Цхьабакъда, вай доккхагIдараша, цу чот яь варгвоацаш лоархIамеча гIулакха цкъаза е ма йоагIара терко яц. Цудухьа вайна хьашт долча таиппара хилац кхувш йола тIехье а.

Сагах хургдар хинначул тIехьагIа, цун кертача уйлаши кхетами чIоагIбенначул тIехьагIа атта дац цун оамалаш хувца а вайна хеттача бесса цунах саг ве а. Со зIамига бер долча хана денз, Малхбоален цхьан философа яьхад яхаш, хезад сона: «Лакха лоам ше латтачара дIа-юха баьннаб аьлча, тешаргвар со, цхьабакъда, цкъа хинна ваьнна саг ший оамала хувцавеннав аьлча, тешаргвацар со».

МоллагIчоа а кхетабе атта ба вай лакхе белгалдаьхача дешай чулоацам. Массайолча оагIорахьара тоавенна, хиланза дарг доаца кхетамаш а оамалаш а йола саг хьалкхевар Iалаьмате чоалхане, лоархIаме, бехктокхаме декхар да. Из да дезала (эггара хьалха даьи наьнен), школа, къахьегама коллектива, общественни организацей, ерригача общества сийлахь декхар.

ЭХЬ-ЭЗДЕЛ, ГIУЛАКХ. Уж оамалаш зIамига долча хана денз бера дIаIомаеш хила беза дай-ноаной, цIагIара боккхагIа бола дезалхой. Эггара хьалха шоашкара дика масал а гойташ, де деза из. Белгалданкха деза, дукхагIча даькъе уж дошо оамалаш бераша шоай цIагIара барашкара хьаIомаеш хилар. ЗIамига долча хана беро дIаэц шийна хезар а дайнар а. Цудухьа боккхагIбараш декхарийла ба хоза доаца хIамаш куст доаца гIулакхаш шоашкара бераштa бIарга ца дайтарал совгIа, царна хоза оамалаш а гIулакхаш а хIара денна яхар санна дIахьеха, Iомаде.

Дай а боккхагIбола вежарий а къаракъаш мелаш, анаша увзаш, е из йохкаш базар еш хилча, кхувш боагIарий фу бехк ба телхача. ХIама хьаде бераш Iомадар дика да. Цхьабакъда, зуламе хинна ца Iеш кхувш йола тIехье хIалак еш хIамаш да алкоголизм, наркомани, лечкъораш. Моттигаш я республике даьш-ноанош, боккхагIа болча вежараша, юкъараша наркотикашца базар еш уж увзаш, маьхий детташ.

Фу хургда цул нрчагIа укх дунен тIа?!.

ХIара даьна а, нанна а, боккхагIча дезалхошта а дика ха деза, бIаргаш дIа а дувшадаь, хьарам рузкъаш гулдар къоначa тIехвенна Iалаьмате зене, зуламе хIама хилар.

Детсаде а, школе а, къахьегама коллективе а кIезига хул бер, е къона саг толхавергвола моттигаш. Уж дукхагIа йолча хана арахьа нийслу, во бараши эхь-иман доацараши хьабеттабаларца. Лоацца аьлча, зIамига саг толхавер, къаьстта а бер толхадер арахьа хьабетталу во гIоз ба.

Цудухьа да-нана е цIен боккхагIбараш а декхарийла ба хадданза, вIалла кIорда а ца деш, бераштa тIахьожам лоаттабе, уж хьанца лел, фу деш лел хьежа. Яьна цIи ма йий воча гIозарах бер дIакхетар. Цудухьа иштта гIулакх нийсделча оарцагIа вала веза, яьнна цIи йоае воалаш санна.

ЭХЬ-ЭЗДЕЛ, САВАР, яхараш санна оамалаш йола кагий нах хьалкхер дезада хиина ца Iеш, дерригача къамана а ерригача общественна а йоккха дегагIоз йолаш хIама да. Из цIаккъа а дицдеш хила йиш яц да-нана а цIен боккхагIбараш а. «Ма эхь-эздел, гIулакх долаш дезалхо ва (я) меттахь из хьанаьхка воI, е йоI».—кIезига моттигаш нийслац вахаре уж тайпа хестора дешаш оалаш. Фу хургда даьнек наннеи иштта дешаел доаккхагIа совгIат. Гаргарчарна а бовзараштa-безарашта а дазз-м доккха совгIат.

Даьнеи нанней дика ха деза ларттIа доал а Iувал а деш хьалкхеьча гаьна тIа мара мерза, айпе боапа сом хьахург ца хилар. Лаьтта хьаьндаь ца Iеш, массаза а тIахьожам лоаттабе беза цамагараштa духьала.

Ма кIезига а нийслац меттахь дезалий хIара денпарча вахаре бераштa айпаш а цамагараш а дIадаргдола хIамаш. Цхьан дешаца аьлча, бераша боаккхагIчаргара хьаэц гIожал, цIимхарал, харцлер, лочкъора тIехьанкхер, корта бохо малараш мелар санна йола а, иштта кхыйола а телха оамалаш.

ВАЙ ДАЬША СОНА дагадоагIача хана цIенхаштатарча йоакхонца дагтахьара хьехамаш дора шоай а наьха а кагийча наха, бераштa. Шоай цIагIа а, арахьа а, нах вIашагIкхийттачa моттигашка а дора хьехараш, дикагIча кагийча нахах масалаш а кхувлаш. ХIаьта уж хьехамаш дукхагIча даькъе хьа а ийдора. Бераш а кагий нах а гIулакха кийча хулар: баха а, бахка а, фунагIа де а. МоллагIча а юртарча саго аьлча, догIа делхе а дарц хьекхе а юрта эгIа йистера магIа йистте додар бер, ше дика да алийта. Нагахьа санна ца додаш Iийча-м гIулакх геттара сийдоацча доалар: «во бер да» яха цIи дIайодар сихха.

Эхьах-эзделахи, гIулакхахи дола хьехамаш бераштa эггара хьалха дераш даи нанен да, е цIагIара боккхагIбараш ба. Бакъда, лаьрххIа уйла е езаш цхьаккха хIама да. ЦIаьккха а вай хьалхадоакх из. Хьехам баларал совгIа, шоашкара дикагIдола масалаш бераштa дIагойташ а хила беза боккхагIбараш. ТIаккха хьехамех хьахула пайда дукхагIа хургба. Са бера хана воккхагIчунга айхьаза дош аьннача берах во да оалар, цунга шийга кхаьча ца Iеш даьга-наьнага а кхоачар безаме боаца из хоам.

Iийодика, сайрдика ювцарца, моарцал, дахар-денар хаттарца хьалбузаш бацар зIамигача сага а йоIа а дихала чулоацам. Уж хила бевар шоаех диза гIулакх доаллаш, хIама хьадеш, хьйнар-денал долаш, дика-во денача оарцагIбоалаш, эшачоа новкъостал де кийча болаш, кхыйола дика оамалаш шоаех йоахнаш. Иштача кагийча нахан мехкараштен аттагIа дар саг йоадае а маьре баха а.

БОККЪАЛДАР АЬЛЧА, эсалча, эзди воацача зIамигача сага атта дацар эздийча нахаца зоахалол де. ГIай-буц миссел, е сигалара IодоагIа догIа тIадамаш миссел мехкарий хилча а саг яхийта мегаргъяцар цунга, оалар иштача эсалча зIамигача сагах.

Геттара во а ийрча а лоархIар сона дагайоагIача хана хIама лочкъаяр, ваххал къаракъ малар. Ханнахьа юха метта доагIаргдоацаш сий довра веха наха ше бIаргавайтача е наьха хIама (говр, бежан, Iаса, устагIа) лочкъадаьча зIамигача сага. Со балха хиннача ерригача Галашкински районе цаI мара вацар тIема хьалхарча а тIема а шерашка маларца белгалваьнна, наха хьалхашка цIи ежа саг. Ма дукха а бар меттахь цу хана шоай эхь-эзделаца а хозача гIулакхашца а гIорбаьнна кагий нах, мехкарий, бераш истий, боккхий нах. Царех бар соца Мужечерча школен директор, ший доIамагIа тIем тIа ваха венна Даьхен патриот Базгиев АртагIа, хIире Мамаева Дарья, дуккхача берий нана Гандарова Напсат, районо заведующи хинна, Орджоникидзе лелаваьча Исапа воI Хакиев Махьмад, са йиълагIча классе деша баьгIа Гудиева Хозни, Долакова Лейла, Хакиев Султан, Гамбердов Мухьмад, иштта кхыбараш.

Эхь-эзделаца, хозача гIулакхашца дувзаденна да хьаькъал а. Иштта хиннав цIи хеза вола Ленин, цун тешаме новкъостий, граждански тIема шерашка вай мехка хинна Ленина викалаш Орджоникидзе, Киров, цIи хеза большевикаш Гикало, Шерипов, Ахриев иштта кхыбараш. ГIалгIай дегашта гаргa волча Григорий Константиновича Орджоникидзех дувцаш хова къамаьлаш хезад сона, из дика вовзача Орцханов Хизарас, Гандаров Элберда, Исламов Исраила, иштта кхыбараша.

«Эхь-эздел, хоза гIулакхаш, къахетам — уж ерригa дика оамалаш йоахкаш вар Серго» — дувцар цар.— Керттера дар наьха дог-уйла кхетадеш а дикагIен нийсагIен мел дар могадеш а из хилар. Бокъонца вола эзди къонах-лоаманхо вар из.

ЦIЕНА ДОГ ДОЛЧА, нийса уйлаш йолча саго мара аргдолаш дешаш дац Сергос гIалгIай къамах яьхараш. Уж тайпа цIенча дег тIара доагIа нийса а эздий а дешаш да гIалгIай къам дувцаш граждански тIема луврача шерашка Ленинага цо кхаьхийтараш.

Иштта сабаре а эздий а хиннаб Гикало а, Шерипов а, Ахриев а. Сабаре а, эхь-эздел долаш а, безаме а хилар бахьан долаш везаш а лоархIаш а хиннав Гикало нохчийи гIалгIайи къамашта. Сона дагайоагIа, из хеставеш вайнаьха юрташка иллешашараш лийкха ханаш.

Цу масалаша къаьгта хьагойт вайнаха масса хана кхыча къамашца дег тIара эхь-эздели хоза гулакхаши леладаь хилар. Уж тайпа масалаш вай таханарча вахаре а кIезига дац. Сона дика дагадоагIа тхоай юрта Алхасте хинна кхыча къамех бола нах а. Юртахоша царца леладеш хинна эздий гIулакхаш а. Мел чIоагIа наха лоархIаш а гIулакх деш а вар тхъаьн иттлагIча шерашка юрта совета секретарь хинна Михайлов, цул тIеххьарча а тIема хьалхарча шерашка а юртарча школен заведующи хинна Полещук Прокофий, шийдезалца юртарча наьха бежага воаллаш хинна аварец Махьмад, иштта кхыбола кхыча къамий викалаш. ХIара юртахочо бехкеча хьаьшашца санна юкъмоттигаш лелайора царца, царна бохам бергбола хIама цхьанна а оагIорахьара духьала а ца доалийташ.

Таханарча дийнахьа а вайнах бахача хIара мIинге вайна дика хьагу кхыча къамий викалашцара цар хоза гIулакхаш, эхь-эздел. Со ала валлац, вайнахьа кагийча наха юкъе харцахьа лелаш, во гIулакхаш доахкаш бараш нийслац, аьнна. Уж доацаш цхьаккха а моттиг яц дунен тIа. Вайнахьа а кхыча а къамий хозача оамалашца, хьоае ягIац цу цаггахьа, юкъ-юкъе, нийслуча во барий цIераш. Цар цIаккха а вIаштIехьдаргдац къамашта юкъера бартцхьоагIо толхае.

ВАЙНА МАССАНЕНА а дика дагадоагIа Азербайджане, Армене, Душанбе, Алма-Ате, Узбекистане, ГуржегIа, Кердача Узене, иштта кхычахьа тайп-тайпарча къамий викалашта юкъе этта хинна цатоамаш. Дерригача советски халкъа мегаргболча къонгашта а мехкарашта а чIоагIа Iаткъаш, дегашта бохам беш хIамаш дар уж. ЛоархIам баь варгвоацаш зуламаш даьлар царех. Интернационализмах шоай вахара, закон а даь хьадоагIача советски къамашта юкъе вIалла ца товш а эгIазвугаш а хIамаш дар уж. Эхь-эздел, гIулакх, интернациональни дог-уйла долча наха могийташ хила йиш яц уж тайпа хIамаш.

Вайх хIаравар дог тешаш ва къамашта юкъе цатоамаш а коъвсамаш а хила йиш йоацилгах. Тайп-тайпара дукха къамаш дахача вай Нохч-ГIалгIайчене а уж хург ца хиларах дог тешаш да вай.

ЦIагIа, даьнеи, наннеи, боккхийчарнеи хьалхашка, ше балха волча коллективе, арахьа наха юкъе, эскаре гIулакх деш волча хана, дешара заведене, шийнийсархошта юкъе — массанахьа а хила деза эхь-эздел, хоза гIулакхаш.

Къаьстта лоархIаме да кхыча къамий викалашца эхь-эздели гIулакхи лакхерча боарамагIа леладар. Иштача хьало таро хулийтаргья советски къамий юкъарча цIен дезала бартцхьоагIо чIоагIагIа хилийта.

Хь. ГАЛАЕВ,
партен къахьегамен ветеран.

МАДАРРА ДИЙЦАР

«Профсоюз — из къахьегамхошта кхетам балара, царна хIама Iомадара, производствана доал дара, уж юкъеозара организаци я, боахама доал дара школа, коммунизма школа я», — яьхад В. И. Ленина. Цун эггара керттера декхар «Къахьегама законодательство цIенхаштта лорадеш латтар, къахьегамхой законагIдола хьашташ лорадар, къахьегама, салаIара хьалий, культурно-бытовой хьаштий йоакхо яр да», аьннад дукха ха йоаццаш хиннача ВЦСПС VI пленуме.

— Боккха сакхетам а культура а йола, уйла е, хьисап де ховш вола, образованни саг хьалкхевеча боккха лоархIам болаш я школа, хьехархо, воспитатель — аьлар профсоюзни отчетно-хоржамий собране Гикаловски юкъерча школа профкома председатела Л. А. Многолета. Бакъда дешар хьехара процесс хIанзарча хако дIадехарша маьххара хилийтара доагIаш дола хьалаш а эш. ХIаьта вай школе уж дац.

Школашкара хьал тоадарга миллиардни капиталовложенеш дIаяхийта еза яхаш дийцар СССР лакхехьарча Совета сессе. ХIанз инфляци йолча хана долаш долчох дикагIа пайда эца беза, йолаш йола средстваш кхом беш дIаяхийта еза, оборудованех, гойтара агитацех пайда эца беза. Вай школе из деш а да. Бокихача бехктокхаме хеташ кхоачашду шоай декхараш хьехархоша.

Профкома производственни собранешка, заседанешка отчетни хана дийцар школе латта санитарни хьал, юкъерча образоване школа концепцеш. Къахегама чурча распорядка правилаш кхоачашйир. Школа столовега, урокаш еча гойта пособеех пайда эцарга хьожаш рейдаш йир.

Профкома дакъа лаьцар хьехархошта аттестаци еча, берригача хьехархошка флюорографи яйтар, школе хьийхар терапевт, стоматолог.

Бакъда чIоагIа хала хул хьехархошта эшар Iалашде. Масала, мел хала эттар бешамаш лелаяра хьехархошта лаьтта декъара дош. «Гикаловское» производственни объединенене керттерча боахаме безам мел болчарна лаьттан участкаш дIаенначул тIехьагIа мара яланзар уж хьехархошта. ХIаьта уж а елар бIаьсти яхачул тIехьагIа. хIамаш дIаера ха тувлаелча.

Профкома члена, къахьегама кхетам луча хьехархочо, спорт дукха езача Б. В. Паничкина редколлеге вIашагIтехар унахцIенон группа, тенниса ши комплект Iалаш а йир. Школе Iомабеннача хьехархоша районни учительски олимпиаде цу спорте хьалхара моттиг лаьцар, чемпионаш а хилар.

Собране къамаьл даьча хьехархочо, партийни организаце секретара П. М. Матряшина дийцар дешархошкара хьадехараш, форма цхьатарра хила езаш хиларах, дешархой меттел хьехархой а занятешка ца боагIаш моттигаш хиларах.

Юхханцарча классашка хьехача къахьегама ветерана М. И. Гоголевас дийцар вIашагIа а кхийтта, театре, эстраде ца ухаш хиларах, из хьехархой безам боллаше а деш дац, аьлар цо.

Школе долла хIама а лерттIа да аьлча нийса хургдац, кхоачамбоацараш а да. Профсоюзни цхьа уголок хилча бакъахьа яр, хьалха а санна. Учительскера электропроводка ремонт е езаш яр. (Бакъда собрани хиннача шоллагIча дийнахьа из тоайир.).

Собране профкома председателалла юхахержар Л. А. Многолет.

С.—М. ЯСУЕВ.